

หลักการแปลมคธเป็นไทย

หลักการแปลมคธเป็นไทย มี ๙ อย่าง ต้องดำเนินการแปลไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑. อาลปนนะ
๒. นิบาตต้นข้อความ
๓. บทกาลสัตตมมี
๔. บทประธาน
๕. บทเนื่องด้วยประธาน
๖. กิริยาในระหว่าง ของประธาน และประโยคแทรก
๗. บทเนื่องด้วยกิริยาในระหว่าง และประโยคแทรก
๘. กิริยาคุมพากย์
๙. บทเนื่องด้วยกิริยาคุมพากย์

ลำดับใดไม่มีในประโยค ก็ให้ข้ามไป แต่ประธานและกิริยาคุมพากย์ ถ้าไม่มี ต้องเติมเข้ามาแปล

๑. อาลปนนะ

คำร้องเรียก มี ๒ อย่าง คือ

๑. อาลปนนะนาม นามนามที่ประกอบด้วยอาลปนวิภัติ เช่น ภิกขเว ยกฺข ตาต อมฺม (สาธารณนาม), ติสฺส สารีปฺตุต (อสาธารณ-นาม) เป็นต้น
๒. อาลปนนะนิบาต มี ๑๐ ตัว คือ ยกฺเข ขอเดชะ ภาหฺเต ภาหฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อาวุโส ตุก่อนผู้มีอายุ อมฺโภ นะหฺผู้เจริญ ภาณ พนาย เช่น วเทหิ ตาว อาวุโส ปาลิต. (ตูก่อนปาลิตะ ผู้มีอายุ อ.ท่าน จงกล่าว ก่อน)

ถ้ามีอาลปนนะนามหลายบท ให้แปลที่อยู่หน้าก่อนเสมอ แล้วแปลอาลปนนามที่เหลือ เป็นบทวิเสสนะ เช่น อนฺธพาล อหิริก ตฺวํ มยา สทฺธิ วัตตุนฺ ยุตฺตฺรุโปสิ.

(ตูก่อนอันธพาล ผู้ไม่มีความละอาย อ.ท่าน เป็นผู้มีรูปไม่ควรแล้ว เพื่ออันกล่าว กับ ด้วยเรา ย่อมเป็น)

๒. นิบาตต้นข้อความ

บอกเนื้อความต่างๆ มีดังนี้

กิริ ชลฺล สฺสทํ, หนฺท ตคฺช อิงฺฆ, อาม อามนฺตา, สเจ เจ อถ ยถิ ยนฺนฺน อปเปวณาม, หิ จ ปน, อถวา อถโฆ

๓. กาลสัตตมมี

คือศัพท์ที่ประกอบด้วยสัตตมมีวิภัติ หรือ แผลออกสำเนียงสัตตมมีวิภัติได้ และบอกกาลเวลา โดยเฉพาะที่วางไว้ต้นๆ ประโยค

กาลสัตตมมีนาม เช่น สัตตมมีวิภัติ : สัจจเร, มาเส, ทิวเส, ขณ, กาล, เอกสุมี สมเย

กาลสัตตมมีนิบาต เช่น อถ ปาโต ทิวา สายั เป็นต้น

กาลสัตตมมีศัพท์นาม เช่น ยทา ตทา เอตริ อิทานิ อชช กุทาจน

๔. บทประธาน

คือศัพท์ที่ประกอบด้วยปฐมวิภัติ หรือแผลออกสำเนียงปฐมวิภัติได้

นามนาม เช่น ปริโส ครุ นารี อกุชิ

นามกิตก์ เช่น ฆมฺมจาริ ทายโก กตุตา กรณ คมนิ สัวโร

กิริยากิตก์ที่ใช้เป็นนามนาม เช่น พุทุโธ ชีวิต คนฺตพุพ

ศัพท์ิตนามนาม เช่น สามเณโร สหายตา อรหตุตี

ปฐิสศัพท์นาม เช่น โส สาทิ, เต ตา ตานิ, ตูมิ ตุมฺเห, อหิ มย

สังขยานามนาม ตั้งแต่ เอกุณสต (๙๙) ขึ้นไป

บทสมานนามนาม เช่น สสารวภูฏิ นตฺธิปฺโป อโหสิกมฺม คตฺถุฏฺฐาน

บทพิเศษ คือ นิบาตที่ลงในอรรถปฐมวิภัติ เช่น

เอวํ อ.อย่างนั้น, ตถา อ.อย่างนั้น, อลํ อ.อย่าเลย, -ตุํ อ.อัน... อ.การ.. อ.ความ..., อชช อ.วันนี้, สาธุ อ.ดีละ

๕. บทเนื่องด้วยประธาน

คือ บทที่แปลหรือสัมพันธ์เข้ากับตัวประธาน

วิเสสนะของประธาน

นามนามที่ประกอบด้วยสัตตมมีวิภัติ

นามนามที่ประกอบด้วยฉฐวิภัติ

๖. กิริยาในระหว่าง

คือ กิริยากิตก์ อนฺต, ตวฺนฺต, ตาวี, มาน, ตุน, ตฺวา, ตฺวาน

๗. บทเนื่องด้วยกิริยาในระหว่าง

คือ บทที่แปลหรือสัมพันธ์เข้ากับกิริยาในระหว่าง

-บทกาลสัตตมมี

-บทนามนามที่ประกอบด้วย ทุติยาวิภัติ ถึงสัตตมมีวิภัติ ยกเว้น ฉัญฉฐีวิภัติ

๘. กิริยาคุมพากย์

ได้แก่ กิริยาอาชยัตทั้งหมด และกิริยากิตก์ ๓ ตัว คือ ต, อนีย, ตพพ

๘. บทเนื่องด้วยกิริยาคุมพากย์

คือ บทที่แปลหรือสัมพันธ์เข้ากับกุมพากย์

-บทกาลสัตตมมี

-บทนามนามที่ประกอบด้วย ทุติยาวิภัติ ถึงสัตตมมีวิภัติ ยกเว้น ฉัญฉฐีวิภัติ

ตัวอย่างลำดับการแปล

ตทา กิร โกสมพิกเสฏฐี ราชกุล คจจนโต ราชนิเวสนโต อาคจจนตํ ปุโรหิตํ ทิสฺวา “กึ อจ
ริย อชฺช เต ตติกรณนทฺตโยโค โอลกิตโตติ ปุจฺฉิ.

เอกทิวสํ ปน ธีตา ทานคฺเค อจฺจาสทฺทํ มหาสทฺทํ สุตฺวา “ตาท กสฺมา เอตํ ชนํ นิสฺสทฺทํ กตฺวา
ทานํ น เทถาติ อาห.

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงแปลเป็นภาษามคธ

๑. อ.มนุษย์ คนหนึ่ง ชื่อว่าโกตุหลิเก ผู้ไม่สามารถอยู่ เพื่ออันเป็นอยู่ พาเอาแล้วภริยา ผู้มีบุตร
อ่อน ชื่อว่า กาลี คิดแล้วว่า อ.เรา ท. จักไปเป็นอยู่ในเมืองโกสัมพี ดังนี้แล้ว ออกไปแล้ว.

จงแปลเป็นภาษาไทย

๑. ตสมึ สมเย โกสมพิยํ ปฺรนฺตโป นาม ราชา อโหสิ. โส เอก-ทิวสํ คพฺภินิยา เทวียา สทฺธี พา
ลาตปํ ตปฺปมาโน อากาสตเล นิสฺสีทิ.